

Nr 662.

Av herr **Ohlin m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 221, med förslag till lag om räntereglering m. m.

I proposition nr 221 framlägges förslag till lag om räntereglering m. m. Förslaget innebär, att Kungl. Maj:t under vissa omständigheter skall äga förordna om rätt för riksdagen att föreskriva anmälningsskyldighet beträffande av kreditinstitutioner tillämpade räntesatser samt att vidtaga räntereglerande åtgärder, dels föreskriva räntestopp, dels fastställa maximiräntor vid utlåning, dels minimiräntor vid bankmässig inlåning samt dels föreskriva att obligationer och förlagsbevis icke skola få utgivas utan tillstånd av riksbanken. Från dessa huvudlinjer finnas några närmare preciserade undantag, som här icke refereras.

Departementschefen anför, att den föreslagna lagstiftningen bör ses såsom ett led i strävandena att med olika medel förhöja den ekonomiska politikens effektivitet och slagkraft i avsikt att ge ökade förutsättningar att möta de risker, som det rådande läget inrymmer. Enligt departementschefen utgjorde en aktiv kreditpolitik en av hörnstenarna i regeringens ekonomiska politik. Kreditpolitikens syfte skulle i rådande läge vara att medverka till att hålla den totala efterfrågan i samhället inom ramen för de tillgängliga resurserna genom att begränsa utlåningsvolymen. Expansionstendenserna i företagarvärlden borde icke erhålla näring genom en kreditutvidgning. Bankernas kreditgivning måste därför hållas inom snäva gränser. Frågan om sättet att åvägabringa likviditetsåtstramning vore ett tekniskt problem, som kunde lösas med olika metoder. Vilken metod som än användes kunde en tendens till räntestegring dock utlösas. Departementschefen tar icke direkt avstånd från en räntehöjning i vissa lägen.

Det finns i detta sammanhang inte anledning för oss att närmare gå in på departementschefens allmänna uttalanden om den verkan olika räntelägen kunna tänkas få. Det väsentliga synes vara, att departementschefen räknar med att i ett läge med stram kreditmarknad, där enligt hans mening tendenser till räntestegring kunna väntas föreligga, vore det angeläget att äga den av bankofullmäktige föreslagna lagen som ett medel att tillgripa. Lagen skulle av Konungen kunna sättas i kraft på efter bankofullmäktige därom gjord framställning.

Som framgår av 5 §, tredje stycket, kan riksbanken påbjuda bestämmelsernas giltighet icke endast över hela fältet utan jämväl beträffande

allenast viss person eller visst företag. Riksbankens möjligheter att bedöma grundvalen för en dylik detaljreglering synas vara utomordentligt små. Ingridandena komma lätt att innebära administrativt godtycke, och rätts-säkerheten torde löpa risk att bli utsatt för kännbara påfrestningar. Detta så mycket mera som inga närmare tillämpningsföreskrifter finnas. De allmänna satsen, som härvidlag formats av bankofullmäktiges majoritet, äro av sådan karaktär, att de ej ge någon klar vägledning i detta avseende. Även om departementschefen uttalar (s. 69) den meningen, att bestämmelserna i största möjliga omfattning böra givas generell karaktär och sålunda »endast mer undantagsvis» avse viss person eller visst företag, kvarstå betänkligheterna. Allmänna och glidande formuleringar i den speciella motiveringen förbättra icke ett lagförslag, som redan i och för sig är ganska konturlöst i sin utformning.

Departementschefen anför beträffande ingripandena enligt lagförslaget, att de tänkas ske i tre olika stadier: det första — anmälningsskyldigheten för kreditinstitutionerna beträffande de tillämpade räntesatserna, det andra — räntestopp och i samband härmed eller tidigare föreskrift att obligationer och liknande värdepapper icke få utgivas utan tillstånd av riksbanken, det tredje — fastställande av maximiräntor vid utlåning och om så behövs också minimiräntor vid inlåningen. Av remissyttrandena framgår, att såväl bankofullmäktige som departementschefen icke beaktat det förhållandet, att om denna lagstiftning skall bli effektiv, glider den lätt över i ett fjärde stadium — ett slags *kreditransonering*. Det ena ingripandet ger gärna upphov till nya. För att närmare belysa frågan om att en kreditransonering kan tänkas bli följden av en räntereglering vilja vi framföra följande synpunkter.

I bankofullmäktiges skrivelse påpekas hurusom det under särskilda omständigheter kan bli nödvändigt att bedöma vissa kreditbehov uteslutande ur allmänna synpunkter. Som lämplig kreditinstitution att förmedla sådan kreditgivning skulle riksbanken ställa sig till förfogande. I detta sammanhang bör dock påpekas, att någon utredning om hur en räntereglering kommer att påverka kreditmarknaden inte föreligger vare sig för den i det läget tänkbara tillgängliga kreditvolymen eller den inriktning kreditinstituten kunna tänkas vilja ge sin kreditgivning. De allmänna uttalanden fullmäktige göra kunna inte ersätta en ingående analys av olika möjliga utvecklingsalternativ. En faktor, som utan tvekan kommer att påverka dessa spörsmål, är enligt vår uppfattning kreditinstitutens marginal mellan in- och utlåningsräntor. Om instituten inte kunna tillräckligt differentiera räntesatserna, kommer kreditgivningen att med stor sannolikhet inriktas på de minst riskfyllda åtagandena. Bankofullmäktige ha förstått att den senare svårigheten förelåg och därför, som redan anförts, tänkt sig möjligheten att riksbanken skall uppträda på kreditmarknaden som komplette-

rande kreditgivare. I vilken omfattning det skall vara möjligt för riksbanken att här ingripa föreligger ej klarläggande besked om. Både bankofullmäktige och departementschefen synas dock eniga om att insatserna måste vara mycket begränsade. Om man vill hålla räntenivån och samtidigt eftersträvar en lämplig fördelning av krediterna men kopplar av möjligheten för bankerna att betinga sig riskpremie, kommer detta enligt vår uppfattning att efter ganska kort tid leda till en detaljreglerad ransonering av krediten. Det kan tilläggas, att ju svårare det ekonomiska läget är, då lagstiftningen skall tillämpas, desto större besvärligheter komma att möta att undvika denna konsekvens. Bankofullmäktige ta i sin skrivelse »tills vidare i princip» avstånd från en direkt centraldirigerad kreditransonering. Detta uttalande ger vid handen, att bankofullmäktige äro medvetna om de risker, som vi här påpekat.

I likhet med åtskilliga remissinstanser äro vi av den bestämda uppfattningen, att riksbanken icke ens med det föreslagna biståndet från andra myndigheters sida äger möjligheter att på ett rationellt sätt detaljreglera den svenska kreditmarknaden.

Om ränteregleringslagen sättes i kraft, kommer kontrollen av dess efterlevnad att bli svår att genomföra redan när det gäller kreditinstituten, men än värre blir det att kontrollera marknaden utanför dessa.

Svårigheten att kontrollera kreditmarknaden utanför de ordinarie kreditinstitutionerna kommer troligen att medföra, att denna marknad tillväxer. Detta skulle innebära en begränsning av bankernas möjligheter till reguljär långivning. Den smidighet, som den svenska kreditmarknaden nu uppvisar, försvåras, och nystartade, expanderande och riskbetonade företag få svårare att låna. I gemensamt yttrande från Stockholms handelskammare, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation samt Sveriges köpmannaförbund har påpekats hurusom systemet med direkt räntereglering uppenbarligen måste »medföra mycket allvarliga konsekvenser i fråga om kreditmarknadens organisation och funktionssätt». Det synes framgå av lagen och de därtill fogade kommentarerna, att kontrollmyndigheten skall äga rätt att även i enskilda fall justera räntenivån (enl. 6 §). Att bedöma kreditbehov och kreditrisker i de många specialfall, som uppträda, såsom vid nyföretagsamhet och utvidgningar, torde möta stora svårigheter för den myndighet, som skall fylla denna uppgift.

Vi ha avstått från att till närmare prövning upptaga departementschefens uttalande om olika räntenivåers inverkan på den samhällsekonomiska balansen och på vissa socialpolitiska åtgärder. Vi vilja endast uttala, att en smidig kreditpolitik med en inom måttliga gränser rörlig ränta är ett av vapnen i inflationskampen. I detta sammanhang vilja vi citera följande uttalande av Riksförbundet Landsbygdens folk:

»En låg ränta är av väsentlig betydelse icke bara för bostadsproduktionen utan även för jordbruket, som är en i hög grad kapitalkrävande näring. Själva målsättningen för den ekonomiska politiken — ett stabilt penningvärde — kan emellertid icke få undanskymmas härav. Kravet på en låg ränta måste här komma i andra hand. Kan en restriktiv penningpolitik icke bli effektiv utan räntehöjning, måste denna accepteras så länge behov därav föreligger. Olägenheterna av en räntehöjning synas i varje fall vara mindre än de risker samhället skulle utsättas för, om penningmarknaden belägges med tvångströja i form av den ifrågasatta ränteregleringen.»

Ett stort antal remissinstanser ha på Kungl. Maj:ts begäran yttrat sig över det framlagda förslaget. Avsikten med dylikt remissförfarande är att de ifrågavarande instanserna, som förutsättas besitta speciell sakkunskap på det berörda området, skola genom sina utlåtanden vara till vägledning för Kungl. Maj:t och riksdag. Om man finner att samtliga instanser med ett par undantag antingen helt avstyrka ett förslag eller anse att det är otillräckligt utrett finnes anledning till noggrann eftertanke. Att i ett sådant läge ändå lägga fram det kritiserade förslaget kan endast motiveras om tungt vägande motskäl kunna uppvisas. I den nu föreliggande frågan har departementschefen icke framlagt några sådana, som kunnat övertyga oss om förslagets lämplighet och nödvändighet. Vi komma alltså — med ledning av bl. a. remissinstansernas ställningstaganden — till den uppfattningen, att förslaget om räntereglering bör avslås.

Med stöd av vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte avslå proposition nr 221 med förslag till lag om räntereglering m. m.

Stockholm den 7 november 1951.

Bertil Ohlin.

Bertil von Friesen.

Wald. Svensson.

Per A. Johnsson
i Kastanjegården.

Sven Wedén.

O. E. Sandberg.